

Електронні петиції як спосіб комунікації суспільства з владою (або аналіз прямої демократії в Ужгороді)

Ще в квітні 2016 року сесія Ужгородської міської Ради своїм рішенням затвердила «Положення про порядок розгляду електронних петицій, адресованих Ужгородській міській раді» а у лютому 2018 року, фактично, оновила його, додавши до словосполучення «про порядок розгляду...», одне слово «про порядок **подання** та розгляду...» й далі за текстом.

Вказані положення прийнято у відповідності до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян» й мають на меті - сприяти реалізації прав членів територіальної громади при зверненні до органу місцевого самоврядування. При цьому, у статті 5 цього закону електронна петиція визначається як **особлива форма колективного звернення громадян** до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування.

Створення ж системи місцевих петицій - один із компонентів програми EGAP, що діє в рамках швейцарсько-української програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» і реалізується Фондом Східна Європа у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України й фінансується Швейцарією. Програма, яка вже реалізується (в період 2015-2023 роки), спрямована на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які покликані вдосконалювати якість врядування й повинні покращити взаємодію влади та громадян й сприятимуть розвитку соціальних інновацій в Україні. Серед головних завдань програми: формування та впровадження кращих стандартів е-урядування та інноваційних практик, які покращують якість послуг та доступ до інформації для громадян, сприяють підвищенню прозорості та підзвітності органів влади завдяки застосуванню ними нових технологій, зміцнюють роль громадянського суспільства та просувають е-демократію. Однак, ані Закарпаття, ані Ужгород не є цільовими регіонами програми (на відміну, від: Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Луганської та Одеської областей).

Згідно з уже згадуваною вище статтею 23-1 Закону, ужгородці вже майже 5 років можуть звертатися до Ужгородської міської Ради з електронними петиціями через офіційний веб-сайт, що покликаний збирати підписи на підтримку поданої електронної петиції.

Тим не менше, на думку «Асоціації сприяння самоорганізації населення», завданням якої є «сприяння розбудові демократії та спроможних громад в Україні через розвиток самоорганізації та створення дієвої системи громадської участі у справах місцевого значення» та яка провела відповідне дослідження, щодо охоплення е-петиціями системи органів місцевої демократії України, ще на кінець 2016 року, Ужгород мав чи не найменшу кількість ініціатив та, відповідно, мізерну кількість поданих петицій а Закарпатська область - взагалі ніяк не була представлена в системі місцевих петицій.

Крім того, Ужгород - з поміж міст та регіонів України, які доєдналися до системи місцевих е-петицій став чи не єдиним містом, влада якого по-суті зманіпулювала законодавчими формулюваннями «не більше...» (щодо строку збору підписів) і «не менше...» (щодо кількості підписів) та встановила власну формулу збору підписів під е-петиціями, визначивши їх при цьому в положеннях, а не в статутах територіальних громад. Більше того, при квоті в 250 підписів, місцеві «законодавці» вкупі з чиновниками, встановили найкоротший, в Україні, строк для їх збору - 20 днів (для порівняння: у Полтаві 60 днів, у Херсоні, Черкасах, Чернівцях і Чернігові - 30 днів).

Володіючи вищенаведеною інформацією, закортіло дізнатись, що, конкретно, Ужгороду та його мешканцям дало е-урядування, якому ось-ось виповнюється 5 років. Крім того, було цікаво порівняти рівень «демократії» маленького Парижу, як ужгородці люблять називати своє місто та інші місцеві громади України. Тим паче, що ніяких досліджень, висновків чи аналітики, окрім щорічних повідомлень статистичного змісту, з боку Ужгородської міської Ради, принаймні в публічній площині - знайти, до жалу не вдалось.

Отже, станом на 1 лютого 2021 року, у системі місцевих е-петицій Закарпаття представлено всього 4-ма суб'єктами, а саме: Баранинською ОТГ, м. Мукачевим, м. Раховом та м. Ужгородом. При цьому, жителями Баранинської ОТГ та м. Рахова не подано жодної е-петиції а м. Мукачево може похизуватись лише 4-ма е-петиціями. Натомість, починаючи з 2016 року, ужгородці подали та зареєстрували лише 177 е-петицій, 148 з яких можна знайти безпосередньо на веб-платформі e-DEM. Про решту е-петицій, наприклад, поданих в 2016 році можна дізнатись, частково з архіву Ужгородської міськради. А от запити, які було подано ужгородцями, вже в 2017 році, чомусь

розміщено на тому ж веб-сайті, але вже в розділі «Надана відповідь». Саме на цю чехарду й звернула увагу вже згадувана «Асоціація сприяння самоорганізації населення», ще в 2016 році.

Тим не менше, для порівняння, наприклад із сусідніми й окремими, співмірними обласними центрами, як-то: Луцьк - 1330, Львів - 1332, Тернопіль - 900, Чернівці - 1460, ужгородці у цих питаннях «відстають» від решти країни, практично, на порядок. І це незважаючи на те, що кількість е-петицій, які подаються останніми щорічно зростає. Так, в 2016 році їх було 18, в 2017 – 11, в 2018 – 19, в 2019 – 36, в 2020 – 90!

Якщо ж звернути увагу на тематику зареєстрованих е-петицій, за останні три роки, то ужгородців найбільше хвилюють питання з підрозділу: «Благоустрій міста та будівництва» - 84 звернення. Далі йдуть: «Транспорт та дороги» - 35 пропозицій, «Охорона здоров'я» - 6, «Сім'я, молодь, діти» - 5, «Екологія» та «Житлово-комунальне господарство» по 4, «Освіта» - 2, «Земельні відносини» - 1, «Інше» - 7 звернень. Однак, такі теми, як: «Економіка та фінанси», «Соціальний захист та охорона праці», «Промисловість та підприємництво», «Охорона правопорядку», які передбачено е-петиціями - ніяк не зацікавили мешканців найзахіднішого міста України. Натомість, на часі зрозуміти й те, чому чи не найбільша частина ужгородських е-петицій починається словами «Заборонити...» й містять вимоги щодо капітального ремонту тієї чи іншої... вулиці/об'єкту обласного центру?!

Саме відповіді на ці питання повинні стати не стільки інформацією для роздумів, скільки керівництвом до дії для міських чиновників. Мабуть, саме таким чином ужгородці намагаються протидіяти: непрозорим схемам з земельними ділянками, незаконним забудовам у місті тощо. Й, швидше за все, саме темам: благоустрій міста та будівництва й питанням: транспорту та дорогам, варто приділити найбільше уваги, навіть з переглядом структури Ужгородської міськради.

Важливою є також не тільки ініціатива автора е-петиції, але й реакція співгромадян на таку, в частині підтримки чи ігнорування такої. Крім того, доцільно зрозуміти, чому одні питання підтримуються земляками, а інші - ні й, відповідно, петиція не набирає достатньо голосів, щоб бути розглянутою по суті?

Так, з поданих та зареєстрованих 148 е-петицій, за останні три роки, необхідну кількість до розгляду в якості звернення громадян набрали лише 61. З них по 33-х місцевою владою вже надана відповідь а 28-м звернень знаходиться «на розгляді». Як бачимо, 87 ініціатив або майже 59% е-петицій, які були ініційовані активними громадянами міста так й не були підтримані ужгородцями. Тобто, навіть далеко не кожна друга зареєстрована петиція отримує підтримку громади. Ще гірша ситуація з вже розглянутими петиціями (33) на які влада вже відповіла ініціаторам, яких виявилось всього 22,3% від зареєстрованих е-петицій. При цьому, скільки ж звернень таки було реалізовано - невідомо. Тобто, як реагує влада на ініціативи, пропозиції та вимоги, які містяться в електронних петиціях та що вдалось розглянути, бодай у стінах міської Ради не кажучи вже про рішення, які були прийняті Ужгородською міською Радою «дякуючи» громадській ініціативі, відкрите питання.

З цього приводу скористаюсь своїм досвідом: подачі, збору підписів та реагування влади на власноруч подані е-петиції. Ще у 2018 році мною було ініційовано кілька звернень-пропозицій через систему місцевих петицій, а саме: «Будівництво та облаштування крематорію» (256 голосів), «Спорудження громадських вбиралень в Ужгороді» (304 голоси) та «Багаторівневі паркінги в Ужгороді» (84 голоси). По перших двох отримав відповідь за підписом Голови міської Ради, третя петиція - «не пройшла».

Однак, розуміючи актуальність й нагальність запропонованого для Ужгорода і краю, в ході збору підписів, паралельно підготував та оприлюднив у ЗМІ власні статті, в яких ширше висвітлив свою позицію, практично по кожній петиції. Так, 17 вересня 2018 року була надрукована стаття «Кремація: Чи готові закарпатці до спалювання своїх рідних, які померли» а вже 26 вересня того ж року побачив світ матеріал «Громадські вбиральні: потреба та можливості міста Ужгорода». Ну й 16 жовтня 2018 року було надруковано матеріал «Збільшення паркування автомобілів шляхом побудови багаторівневих паркінгів в Ужгороді».

Вищевказані публікації, викликали неабиякий інтерес до тем всіх трьох петицій, однак їх реалізація чи впровадження «у життя», як впливає з відповідей керівництва міста над Ужем, так і не стало керівництвом до дії останньої, навіть за майже три роки від їх ініціювання мною. І це при тому, що чи не єдине, міське кладовище в Барвінку - переповнено, громадськими вбиральнями для городян та гостей міста вже давно слугують парки, сквери та мури історичних будівель, особливо у центрі міста а з паркуванням по-європейськи в Ужгороді нічого крім скандалів не виходить.

Більше того, наприклад, побудувати й облаштувати крематорій нецікаво, позаяк відповідно до норм України, приватні крематорії - поза законом, що неабияк розчулило одного з міських депутатів Ужгорода, який жваво цікавився «новим бізнесом». Натомість, питання поховань, через «облаштування нового кладовища» було піднято в черговій петиції не далі, як в березні 2020 року. Спорудження туалетів та їх експлуатація по місту, взагалі - «нерентабельна тема», як кажуть. Багаторівневі паркінги це не шопи чи кабаки а - значні інвестиції, які задовго повертаються, тому простіше роздати своїм «парко місця» по місту й спробувати «урвати» куш, але вже сьогодні. І це при тому, що паркінги, як підземні гаражі можна було б спорудити в ході реконструкції площі Ш.Петефі чи «викопати»-звести такий собі «лежачий», підземний, частково наземний супермаркет з паркінгом на площі Кирила та Мефодія (починаючи від п'ятиповерхівок з піщерією й Київстару й до пішохідного переходу між чеською дев'ятиповерхівкою за готелем «Інтурист-Закарпаття» й хрущовками навпроти)...

Висновки, невтішні, але - необхідні.

Очевидно, що для більшості краян електронне урядування не стільки - нецікаве заняття, скільки неввіра в те, що простий смертний може якось впливати на «начальника». Натомість апатія й зневіра, що як бачимо, дуже схоже на правду - на руку чиновникам, яких й обираємо. Більше того, мало яка петиція, що набрала необхідну, до розгляду «по суті», кількість голосів городян - була реалізована місцевою владою на ділі. Чому так? Тобто, чому зібравшись у цивілізацію, ми не робимо нічого, вірніше робимо все, щоб залишитись в пост-совку? Все просто: бажання щось змінити - це тисяча можливостей, а небажання стільки ж причин... нічого не робити. Вірніше, обмежитись «відповіддю по суті»: нема грошей, відсутня програма, це не компетенція влади тощо.

Зате, як можна побачити, система електронного урядування непогано слугує інтригам владі. Чи не звідси, «війна петицій» щодо «Висловлення недовіри міському голові м. Ужгорода», яка була ініційована у вересні 2019 року, однак знайшла лише 52 прихильників, тоді як своєрідна «відповідь»-петиція: «Про підтримку діяльності міського голови Андрієва Б.Є. ужгородцями», отримала аж 285 голосів! Останнє може свідчити про те, що швидше за все, в системі е-петицій за майже 5 років зареєстровано не більше кількох тисяч ужгородців, які не тільки в курсі але й в долі, замість десятків тисяч, дійсно незалежних та активних містян.

З другого боку, край повинен подбати щоб влади територіальних громад таки долучались до таких веб-сервісів, як: «єдина платформа місцевої електронної демократії», «місцеві електронні петиції», «громадський бюджет», «відкрите місто», «електронні консультації з громадськістю» тощо. Саме останні, уможливають мешканцям населених пунктів: впливати на розвиток своїх громад через звернення до органів влади з петиціями, пропонувати свої проекти місцевого розвитку, чітко взаємодіяти з місцевою владою та комунальними підприємствами тощо. Такий підхід реально сприятиме самоорганізації громадян, надасть органам місцевої влади можливість залучати пропозиції мешканців щодо питань розвитку міст та громад, дозволить організувати обговорення проектів документів перед їх розглядом та схваленням, сприятиме проведенню місцевих опитувань, в різних формах з метою вивчення думки активної частини мешканців міст.

Тут треба бути об'єктивними й відзначити місто Ужгород, яке за час участі в програмі EGAP, підтримало більше 17-ти проектів в е-сервісі «громадський бюджет», відреагувало на 2003 повідомлення у краудсорсинговій інтернет-платформі «відкрите місто» і отримало 7 «електронних консультацій з громадськістю», чим не може похизуватись ні одна громада Закарпатської області.

Й останнє але важливе. Ужгороду варто невідкладно збільшити термін збору підписів під зареєстрованими е-петиціями з 20 днів до, мінімум 30-ти (п.3.3. «Положення про порядок подання та розгляду електронних петицій, адресованих Ужгородській міській раді») та впорядкувати архів е-петицій. Крім того, місту необхідно подбати про вчасне й гідне реагування на е-петиції городян, в частині не стільки їх розгляду «по суті» відповідаючи (читай: відписуючи) авторам таких, скільки - реалізовувати звернення ужгородців у вигляді рішень Ужгородської міської Ради.

Насамкінець, можновладцям та народним обранцям на місцях, необхідно забезпечити неухильне виконання вимог законодавства країни в частині опрацювання та розгляду електронних петицій. Зокрема, забезпечити дотримання визначених у законі строків опрацювання петицій, обов'язкове оприлюднення відповідей на них та повний доступ до архівів е-петицій тощо, з метою, щоб вплив електронних петицій на прийняття рішень та вчинення дій органами місцевого самоврядування і їх результативність невпинно зростала.

Юрій Ключівський, керівник

Інформаційно-аналітичної служби «Східно-європейський діалог» (IASEED)